

Ēriks Jēkabsons

(*Uniwersytet Łotwy, Ryga*)

TERMIN „CZASY POLSKIE” W HISTORIOGRAFII ŁOTEWSKIEJ: JEGO TREŚĆ I ZNACZENIE*

Tradycyjnie istniejący w historiografii łotewskiej termin „czasy polskie” jest nieprecyzyjny, ponieważ okres panowania i wpływów Pierwszej Rzeczypospolitej lub Rzeczypospolitej „Obojga Narodów” (zresztą w historiografii polskiej i litewskiej ten termin w podobny sposób budzi pewne zastrzeżenia) można nazwać „polskim” jedynie względnie. Stąd też może on wywołać pewne nieporozumienia, nie tylko naukowe, lecz nawet polityczne, np. w szeregu państw nadal aktualna jest dyskusja, kto wygrał bitwę kircholmską w 1605 r. pod Rygą — Polacy, Litwini czy Białorusini (należy też dodać, że w bitwie po stronie „polskiej” brały udział oddziały ruskie („ukraińskie”) oraz niemiecko-łotewskie Księcia Kurlandii). Jednak ta tradycja, powstała w XIX w. wraz z samą historiografią łotewską, z pewnymi modyfikacjami (określenia: „czasy polskie” na Łotwie do II wojny światowej i Uchodźstwie po niej lub jako „okres panowania feudalów polskich na Łotwie jako kolonii Rzeczypospolitej” w historiografii radzieckiej, w tym — radzieckiej łotewskiej) istnieje w dalszym ciągu, chociaż część naukowców w swoich publikacjach usiłuje tego terminu unikać. Jednak w rozmowach tych samych naukowców termin ten nadal funkcjonuje.

Wymieniony okres obejmuje lata od 1561 r., kiedy drobne i — wobec nieistnienia od 1525 r. Zakonu Pruskiego — osłabione państwa Liwonii (Inlant), szukając ochrony lub schronienia przed poważnym i niezwykle krwawym zagrożeniem ze strony Moskwy, poddały się pod opiekę króla Zygmunta Augusta, do 1772 r., kiedy tzw. Inflanty Polskie (Łatgalia)¹ w wyniku I rozbioru Rzeczypospolitej weszły w skład Rosji, a niekiedy nawet do 1795 r., gdy w skład Rosji została włączona Kurlandia, będąca do tego czasu księstwem lennym króla polskiego. W historiografii łotewskiej termin nie

---

* Jest to skrócona i przetłumaczona wersja artykułu: *Žečpospolitās (Polijas-Lietuvas valsts) varas posms Latvijas teritorijā 1561.–1795. gadā: stāvoklis latviešu historiogrāfijā*, opublikowanego w czasopiśmie „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 2012, Nr 4, s. 32–56.

¹ Więcej o historiografii Łatgalii w: A. Ivanovs, J. Šteimans, *Latgales vēstures historiogrāfija (1946–1999)*, Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 1999; A. Ivanovs, P. Kivrāns, *Poča Inese, Počs Kārlis. Apcerējumi par Latgales vēstures historiogrāfiju līdz 1945.gadam*, Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 2003.

odnosi się w całości do Księstwa, ponieważ wpływy względnie polskie naprawdę różniły się tu od pozostałej części dzisiejszej Łotwy — były one znacznie słabsze, ponieważ księstwo było tworem państwowym o bardzo rozległej autonomii, nie wyłączając nawet władania przez kilkanaście lat koloniami w Afryce (Gambia, Tobago) w XVII w. Z tego powodu w okresie autorytaryzmu w okresie międzywojennym usiłowano szukać w historii Księstwa początków państwowości łotewskiej², co oczywiście jest z naukowej perspektywy absurdalne. Także w dzisiejszej historiografii termin „czasy polskie” lub „czasy I Rzeczypospolitej” odnosi się do Kurlandii. To ostatnie wydaje się być uzasadnione, bowiem najczęściej chodzi o panowanie polsko-litewskie w Rydze i Inflantach (od pewnego czasu zwanymi Księstwem Zadźwińskim) do 1629 r., kiedy owa prowincja, wraz z zajętą jeszcze w 1621 r. Rygą, została przekazana Szwecji, oraz w tzw. Inflantach Polskich (Łatgalii; łot. — *Latgale*) i w części Inflant, która pozostała we władaniu Rzeczypospolitej do jej pierwszego rozbioru, co poskutkowało tym, że wyznanie katolickie i wpływy polskie najbardziej się tam umocniły.

W kontekście rozpatrywanego zagadnienia, najważniejszymi wydarzeniami i procesami zachodzącymi na ziemiach łotewskich były:

- wojna liwońska (inflancka) w XVI wieku,
- działalność królów polskich, szczególnie Zygmunta Augusta i Stefana Batorego, prowadzona zarówno w obronie prowincji, jak też w stosunkach wewnętrznych,
- dzieje miasta Rygi, rozpoczynając od okresu jego względnej niepodległości do 1582 roku,
- wojny polsko-szwedzka oraz polsko-rosyjsko-szwedzka w XVII wieku,
- kontrreformacja, działalność jezuitów i innych zakonów w Inflantach, później — Inflantach Polskich,
- rozwój polityczny i gospodarczy Inflant Polskich,
- proces tworzenia późniejszych mniejszości narodowych w Inflantach Polskich, przy odrębnym traktowaniu działalności polskich rodów ziemiańskich (np. Platerów, Manteuffelów, Borchów i innych), mających później znaczenie nie tylko w historii Łotwy, ale także Polski,
- rozwój i dzieje Księstwa Kurlandzkiego, łącznie z pewnym „akordem polskim”, tj. znaczącym wydzźwiękiem powstania kościuszkowskiego.

Do czasu powstania niepodległej Łotwy nie było zawodowych historyków łotewskich, którzy naukowo pisaliby o dziejach czasów polskich lub Inflant Polskich. Chociaż w 2. połowie XIX w. można mówić o powstaniu historiografii łotewskiej, jednak „czasy polskie” są w niej rozważane tylko ogólnie i w zasadzie zgodnie z historiografią niemiecko-bałtycką (lub marksistowską, w zależności od autora). Natomiast w historiografii Łatgalii wyraźnie dominuje polski historyk Gustaw Manteuffel (zm. 1916), pochodzący z tej prowincji a pracujący w Rydze.

W niniejszym artykule, także z powodów objętościowych, przez termin „historiografia łotewska” jest rozumiana tzw. historiografia narodowa (względnie termin ten odnosi się także do historiografii Łotwy radzieckiej), wyłączając z niej licznych autorów niemiecko-bałtyckich, a także polsko-inflanckich (G. Manteuffela, K. Bujnickiego, J. Hylzena).

² Zob. np. K. Upelnieks, *Kurzemes kuģniecība un kolonijas XVII g.simtenī*, Liepāja: J. Rove, 1930. Autor ten pisał także o rolnictwie oraz nadaniu Łotyszom w księstwie nazwisk, co jest o wiele bardziej wartościowe.

Okres międzywojenny

Od początku istnienia niepodległej Łotwy uwaga historyków (pochodzących zresztą początkowo głównie z „lutezańskich” części Łotwy) koncentrowała się na dziejach miasta Rygi, tzw. Inflant Szwedzkich, a także księstwa Kurlandii i Semigalii (nazywanej ogólnie Kurlandią). Dopiero w 1918 r. Łatgalia (byłe Inflanty Polskie) została połączona z Łotwą, a do tego czasu znajdowała się w guberni witebskiej, gdzie panowały warunki różniące się od tych w tzw. „guberniach bałtyckich”. Z tego powodu początkowo w świadomości historyków sam termin „historia Łotwy” ograniczał się do terytorium Kurlandii (*Kurzeme*), Semigalii (*Zemgale*) i Inflant (*Vidzeme*). Dlatego też w pracach ogólnych poświęcano znacznie mniej uwagi dziejom Łatgalii (a więc także „czasom polskim”).

O „czasach polskich” oraz Inflantach Polskich mówiło się (szczególnie w początkowym okresie) w dużej mierze w kategoriach historiografii niemieckiej, co nie jest typowe dla historiografii łoteńskiej (przede wszystkim, mówiąc o okresie polskim na Inflantach jako przeciwieństwie tzw. „dobrych czasów szwedzkich” — tzn. przeciwstawiając tym ostatnim „gorsze” czasy polskie). Po przewrocie autorytarnym w 1934 r. historiografia łoteńska wykazywała coraz mniejszy obiektywizm w stosunku do historii narodu łoteńskiego. Z jednej strony usiłowała udowodnić istnienie „700 lat niewoli”, winą za to obarczając ziemiaństwo niemiecko-bałtyckie oraz państwa mające w przeszłości wpływy na terytorium Łotwy, w tym Polskę (Litwę raczej nie, co też jest znamienne w związku z wyżej wymienioną kwestią ustalenia okresu panowania Rzeczypospolitej), z drugiej strony — w stosunku do Kurlandii wyolbrzymiano stopień jej samodzielności, umniejszając znaczenie wpływów polskich. Jest jednak kilka aspektów pozytywnych. Jako przykład można wymienić dyskusję z historiografią niemiecko-bałtycką o tzw. Przywileju Zygmunta Augusta z 1561 r. Historycy łoteńscy powątpiewali, czy dokument ten nie był fałszerstwem ziemiaństwa niemiecko-bałtyckiego lub propozycją, która nigdy nie została przez króla polskiego zatwierdzona — podpisana, a była za taką tylko podawana. Innym przykładem są wydarzenia dotyczące zmiany władcy w Inflantach na początku XVII w. — historiografia niemiecka traktuje szwedzkiego króla jako wybawcę od „okropnej” kontrreformacji, natomiast łoteńska podchodzi do problemu bardziej miarodajnie.

Wybitne dzieła powstające na podstawie źródeł archiwalnych (w tym włoskich i watykańskich) o wojnie inflanckiej (liwońskiej), początkach kontrreformacji katolickiej (zapoczątkowanej przez króla Stefana Batorego w Rydze) oraz Łotyszach w owym czasie napisał historyk i dyplomata Arnolds Spekke³. Z kolei Jānis Straubergs wydał pracę o historii Rygi, w której stosunkowo dużo mówił także o dwudziestoletnim okresie niepodległości miasta, jego poddaniu się Stefanowi Batoremu, tzw. Rozruchach Kalendarzowych, handlu miasta oraz poddaniu się Szwecji w 1621 r.⁴ Książkę o historii Księstwa Kurlandzkiego napisał historyk polskiego pochodzenia Jānis Juškevičs. Jest ona wydana pięknie pod względem edytorskim, jednak z naukowego punktu widzenia znaczną jej część należy uważać za

³ A. Spekke, *Alt-Rīga im Lichte eines humanistischen Lobgedichts vom Jahre 1595* (Bas. Plinius, *Encomium Rigae*), Rīga 1927; tenże, *Ķēniņa Stefana tenāksana Rīgā un cīņas par Doma baznīcu*, Rīga 1932; tenże, *Latvieši un Livonija 16. gs.*, Rīga 1935.

⁴ J. Straubergs, *Rīgas vēsture*, Rīga: Grāmatu draugs, [1937].

nieopracowane źródła⁵. Ważne informacje o okresie wojny polsko-szwedzkiej z początku XVII wieku autor ten podał w artykule o historii twierdzy Dźwinoujście⁶. Juškevičs pisał także o historii Rygi oraz Koknese — ważnej twierdzy podczas wojny polsko-szwedzkiej na początku XVII w.⁷ Należy wymienić także pracę Nikołajsa Ūaune o czasach „litewsko-polskich w Inflantach”⁸, w której zebrane zostały podstawowe informacje z literatury niemieckiej, a także arykuł Georgsa (Jurisa) Jenšsa o handlu miasta Rygi w XVI i XVII wieku⁹. Nie sposób też nie wymienić wybitnego historyka z Łatgalii Boļeslavs Brežgo (w bibliografii polskiej — Bolesława Brežgo), który na podstawie źródeł łotewskich, rosyjskich, polskich i białoruskich pisał o ważniejszych zagadnieniach dziejów Łatgalii — historii poszczególnych miast, chłopstwa, szkół, archiwów ziemiańskich itp. (kontynuował tę pracę także podczas okupacji niemieckiej w czasie II wojny światowej)¹⁰.

Rozpoczęto także wydawanie podstawowych źródeł do tego okresu. Przetłumaczono i wydano kronikę Baltasara Rusowa, która jest jednym z podstawowych źródeł do historii wojny inflanckiej lat 1561–1583¹¹. Unikalne źródła o działalności jezuitów na Łotwie z archiwum zakonu jezuickiego opublikował pracujący w Rydze holenderski historyk jezuita Jozef Klejntjens¹². W ostatnim, wydanym w 1940 r., numerze kwartalnika Instytutu Historii Łotwy opublikowano sprawozdanie jednego z polsko-litewskich dowódców (A. Oborskiego) o potyczkach wojennych z 1583 roku¹³.

Uchodźstwo na Zachodzie

Pod koniec II wojny światowej wielka część czołowych historyków łotewskich szukała schronienia przed reżimem sowieckim, dzięki czemu na tzw. Uchodźstwie

⁵ J. Juškevičs, *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē*, Rīga: Valstspapīru spiestuve, 1931; tenże, *Kurzemes hercogi un viņu laikmets*, Rīga: Valters un Rapa, 1935.

⁶ Tekst ten jest mało znany, ponieważ został opublikowany w materiałach poświęconych dziejom pułku artylerii ochrony brzegowej Armii Łotwy, wobec czego po II wojnie światowej książka była faktycznie prawie niedostępna. J. Juškevičs, *Daugavgrīva no 13. līdz 20. gadsimtam* [w:] *Krasta artilērijas pulks. Daugavgrīva*, Rīga: Krasta artilērijas pulks, 1938, s. 53–168.

⁷ J. Juškevičs, *Vecā Rīga*, Rīga: Valters un Rapa, 1936; tenże, *Koknese*, „Izglītības Ministrijas Mēnešraksts”, 1927, Nr 7/8, s. 39–43.

⁸ N. Ūaune, *Leišu un poļu laikmets Livonijā*, Rīga 1936.

⁹ J. Jenšs, *Rīgas pilsētas tirdzniecība ar Pliskavu XVI un XVII g. simtenī*, „Izglītības Ministrijas Mēnešraksts”, 1937, Nroku 1, s. 14–23.

¹⁰ B. Brežgo, *Daugavpils pilsētas teritorija XVI–XVIII gs.*, Daugavpils 1938; tenże, *Rēzeknes un Ludzas pilsētu teritorijas XVI–XVIII gs.*, Daugavpils 1939; tenże, *Przywilej miasta Dyneburga z 1582*, Dyneburg 1932; tenże, *Ludza. Pils un pilsātas vēsture*, „Latgolas Škola”, 1931, Nr 7, s. 13–19; tamże, Nr 8, s. 6–12; tenże, *Materiāly krajoznawczo-historyczne*, Daugavpils: Harfa 1938 (jeden ze współautorów licznych artykułów tej książki); tenże, *Latgolas pagotne*, Daugavpils 1943; tenże, *Latgolas vēstures materiāli*, Daugavpils 1944. Więcej na temat prac B. Brežgo po polsku w: *Strods Heinrihs. Profesors Boleslaw Brežgo (1887–1957)*, „Zapiski Historyczne”, t. LVIII, R. 1993, z. 2–3, s. 27–46.

¹¹ B. Rusovs, *Livonijas hronika*, Tulkojis Eduards Veispals. Rīga: Valtera un Rapas akciju sabiedrība, 1926.

¹² J. Klejntjens, *Latvijas vēstures avoti jezuitu ordeņa arhīvos. Fontes historiae Latviae societatis Jesu. Latvijas vēstures avoti*. 3.sērija. Rīga: Latvijas vēstures institūts, 1940.

¹³ A. Oborski, *Ziņojums J. Radzivilam par poļu vienības sadursmi ar vācu-latviešu spēkiem*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 1940, Nr 2, s. 277–284.

na Zachodzie powstały liczne prace z historii Łotwy. Jednak historycy emigracyjni albo sami reprezentowali pokolenie okresu międzywojennego, albo w dużej mierze przejmowali panujące w nim tradycje historiograficzne, szczególnie biorąc pod uwagę tę okoliczność, że uwaga środowiska emigracji politycznej po II wojnie światowej skupiała się na wydarzeniach XX w. Dlatego też „czasy polskie” zasługują na ocenę bardzo podobną do historiografii przedwojennej. Jednak tacy autorzy jak Arnolds Spekke i Edgars Dunsdorfs w swoich publikacjach istotnie uzupełniają informacje o ważnych procesach w historii Łotwy — wojnie liwowskiej, rekatolizacji i przebiegu wojny polsko-szwedzkiej lat 1600–1629 materiałami pochodzącymi ze źródeł szwedzkich i innych, co niewątpliwie zasługuje na wysoką ocenę. Dunsdorfs usiłował nawet wprowadzić nazwę tej ostatniej wojny jako „Wojny Łotwy”, co nie uzyskało jednak akceptacji w obecnej nauce historycznej. Dunsdorfs pozytywnie ocenił główne tendencje rozwoju Księstwa Kurlandzkiego, uzasadniając je trafnymi przykładami z nieznanych wcześniej źródeł i literatury, a także sytuację w Łatgali do czasu przyłączenia jej do Rosji w 1772 r.¹⁴ Na uwagę zasługuje książka Andrejsa Johansonsa poświęcona kulturze Łotwy, w której po raz pierwszy w literaturze łotewskiej scharakteryzował sytuację kulturalną w polskich dworach ziemiańskich w XVIII w.¹⁵ Z kolei wspomniany już Arnolds Spekke w latach 50. XX w. wydał historię Łotwy, w której wiele uwagi poświęcił okresowi panowania Rzeczypospolitej. W swej pracy kontynuował on dyskusję z historiografią niemiecko-bałtycką w kwestii oryginalności przywileju Zygmunta Augusta¹⁶. Pracę doktorską poświęconą Kurlandii za czasów księcia Jakuba obronił w USA Aleksandrs Berķis¹⁷. Historyk amerykański pochodzenia łotewskiego, Edgars Andersons, pisał o koloniach księstwa¹⁸. Problematykę obrony Rygi przed oblężeniem szwedzkim w 1621 r. podjęła (w świetle źródeł szwedzkich) Lidija Švābe¹⁹, a Edgars Dunsdorfs napisał monografię poświęconą Łotyszom-żołnierzom oraz działaniom zbrojnym prowadzonym przez chłopów łotewskich podczas wojen XVI–XVII w.²⁰

W latach 1965–1981 działacze tzw. łatgalskiego odłamu na Uchodźstwie opublikowali 7 tomów wydawnictwa „Acta Latgalica” (oficjalny wydawca — Instytut Badań Łatgalii). Publikowano w nich materiały historyczne, jak np. inwentarze, źródła podatkowe i dotyczące przestrzeni łąk w starostwie Rēzekne (rzeżyckim z „czasów polskich”) w t. V; rozprawę Staņislavs Škutānsa o przywileju Zygmunta Augusta (t. VII), w której poparł on wymienioną postawę A. Spekke w tej kwestii²¹. Tedeušs

¹⁴ E. Dunsdorfs, *Spekke Arnolds. Latvijas vēsture 1500–1600*, Stockholm: Daugava, 1964; *Latvijas vēsture 1600–1710*, Uppsala: Daugava, 1962, s. 19–68, 95–99, 127–138; tenże, *Latvijas vēsture 1710–1800*, Sundbyberg 1973.

¹⁵ A. Johansons, *Latvijas kultūras vēsture 1710–1800*, Stockholm: Daugava, 1975.

¹⁶ A. Spekke, *History of Latvia. An Outline*, Stockholm: Published by M. Goppers, 1957, s. 181–220, 242–263.

¹⁷ A. Berķis, *The Reign of Duke James in Courland 1638–1682*, Lincoln, Nebraska: Vaidava, 1960; tenże, *Kurzemes hercoga Jēkaba drošības politika no 1638. līdz 1658. gadam*, „Militārais Apskats”, 2009, Nr 3/4, s. 61–77.

¹⁸ E. Andersons, *Senie kurzemieņi Amerikā un Tobago kolonizācija*, Stockholm: Daugava, 1970.

¹⁹ L. Švābe, „Rīga neatver vārtus”, „Akadēmiskā Dzīve”, 1978, Nr 20, s. 18–20.

²⁰ E. Dunsdorfs, *Mūžīgais latviešu karavīrs*, Melburna: Ģenerāļa Kārļa Goppera fonds, 1967.

²¹ *Acta Latgalica*, I–VII sēj. B.v.: P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1965, 1968, 1970, 1972, 1974, 1976, 1981.

Puisāns, historyk pochodzenia łatgalskiego, napisał pracę o mieście Ludza (Lucyn), w której omówił dzieje tej miejscowości od wejścia w skład Księstwa Zadzwińskiego²². Działacz społeczny Miķelis Bukšs wydał pracę o rozwoju Łatgalii od VIII do XX wieku, w której pisał także o „Inflantach Polskich”²³. Kārlis Stalšāns pisał o losie wschodnich obszarów zamieszkałych przez Litwinów i Łotyszów w przeszłości²⁴, wspomniany zaś ksiądz S. Škutāns — o fragmentach dawniejszej historii Łatgalii (pisał na Uchodźstwie, lecz praca wydana została już na Łotwie niepodległej)²⁵.

Większość tych prac pod względem naukowym ma znaczenie raczej z punktu widzenia narodowego samookreślenia Łotyszów-Łatgalczyków, natomiast w kontekście omawianego okresu nie mają one większego znaczenia naukowego, przede wszystkim z powodu braku dostępu do źródeł. Autorzy ci ograniczali się do indywidualnych rozważań. Tak samo należy ocenić prace działacza politycznego Francisa Kempa jeszcze z okresu niepodległości²⁶. Największym brakiem tych publikacji było nieuwzględnienie w nich materiałów archiwalnych i muzealnych Łotwy, natomiast w wypadku okresu panowania Rzeczypospolitej — także źródeł polskich i litewskich.

Łotwa Radziecka

W czasach radzieckich o „czasach polskich” oraz Łatgalii w podręcznikach pisano stosunkowo mniej niż o pozostałych częściach Łotwy. To samo można odnieść także do porporcji w badaniach naukowych. W wydanej w 1953 r. ogólnej historii Łotewskiej Socjalistycznej Republiki jeden z rozdziałów poświęconych omawianej tematyce został zatytułowany *Łotwa — kolonia Polski i Szwecji w XVII wieku*. Za wszelką cenę, stosując przemilczenia lub wręcz kłamstwa, usiłowano w nim udowodnić, że jedyną władzą pozytywną dla całego terytorium Łotwy i chłopów łotewskich w owym czasie była władza cara moskiewskiego. Podobny ton dominował w rozdziałach poprzedzających oraz kolejnych. Zawarto nawet stwierdzenie, że chłopci [jakby instynktywnie? — Ē.J.] sami „Ignęli” do wkraczających wojsk moskiewskich, jako „wybawicieli”! I to w sytuacji, kiedy źródła jednoznacznie mówią o takim stopniu okrucieństw, morderstw, gwałtów w stosunku do mieszkańców Łatgalii ze strony tych wojsk, jakiego ziemia owa nigdy przed tym nie doświadczyła²⁷. Niewiele od powyższej książki różni się wydana już w końcu epoki radzieckiej *Historia Lotewskiej SSR*, w której jeszcze bardziej podkreślono historyczną misję i rolę Moskwy, mówiąc o Łotwie jako o „kolonii Polski” oraz

²² T. Puisāns, *Nogrimušās jaunavas mantojums* — Ludza. Mičigāna: J. Šķirmanta apgāds, 1973.

²³ M. Bukšs, *Latgaļu atmūda, idejas un ceļņas*. B.v.: P/s Latgaļu izdevniecība, 1976.

²⁴ K. Stalšāns, *Latviešu un lietuviešu austrumu apgabalu likteņi*. Čikāga: J. Šķirmanta apgāds, 1958.

²⁵ S. Škutāns, *Latgolas vēstures druskas*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 1999.

²⁶ Np. F. Kemps, *Latgales likteņi*, Rīga, 1991 (wyd. I — 1938).

²⁷ O tym w książkach z okresu radzieckiego nie ma ani słowa. Ich autorzy usiłowali mówić o wszystkim pod kątem „walki klasowej”, również w XVI w. i wcześniej, np. o „Rozruchach Kalendarzowych” w Rydze, zapominając jednak o tym, kiedy mowa o Iwanie Groźnym i innych władcach lub dowódcach rosyjskich. Zob. *Latvijas PSR vēsture. I sējums. No visnenākajiem latkiem līdz 1860. gadam*, Rīga: Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas izdevniecība, 1953, s. 124–170, 204–207.

o „potrzebie zadowolenia apetytów swoich feudałów” jako jedynym powodem polskich rewizji majątków 1582 i 1590 r.²⁸, co było zgodne z punktem widzenia historiografii radzieckiej.

Wśród pozytywów należy wymienić nieduże objętościowo prace o wojnie liwońskiej w XVI wieku oraz wojnie polsko-szwedzkiej z początku XVII w. na terytorium Łotwy, wydane jeszcze w 1949 r. przez Jānisa Zutisa²⁹, który w okresie międzywojennym był historykiem w ZSSR, jednak — w odróżnieniu od swych kolegów, historyków partii komunistycznej, wraz z którymi przybył na Łotwę, był historykiem z wykształcenia oraz sposobu rozważania. Pracę nad tematyką byłych Inflant Polskich w miarę możliwości kontynuował Bolesław Breżgo, który jednak po aresztowaniu i skazaniu syna za działalność „agitacyjną” podczas okupacji niemieckiej (był operatorem filmowym) przez kilka lat był nieco ograniczony w swojej działalności naukowej³⁰.

Podstawową pracę o Rydze w średniowieczu i czasach nowożytnych napisał historyk przedwojennej szkoły Łotwy niepodległej Teodors Zeids³¹. Bardzo dobrą pracę, opartą na źródłach archiwalnych o rozwoju dróg komunikacyjnych na Łotwie (także w czasie wojen z udziałem Rzeczypospolitej i jej garnizonów w XVI–XVII wieku) napisał Vilnis Pāvulāns³². Autorem ważnego artykułu o wojnie polsko-szwedzkiej o Rygę był Dzidra Liepiņa³³, a Zigrīda Apala napisała o odkryciach archeologicznych w zamku Wenden (Cēsis, Kieś), wysadzonym w powietrze podczas wojny liwońskiej (inflanckiej) przez obrońców nie chcących poddać się wojskom rosyjsko-tatarskim³⁴. O handlu miasta Rygi w „czasach polskich” pisał Wasilij Doroszenko³⁵, zaś wartościowe informacje o zabytkach kultury Łatgalii w kontekście historycznym zamieścił w swojej książce Leons Taivāns³⁶.

Historiografia współczesna

Nową podstawą badań stała się chronologia wydarzeń historycznych, w której autorzy na początku lat 90. XX w. opierali się także na niewykorzystanych źródłach i literaturze, w tym również polskiej³⁷. Jednym z wybitniejszych osiągnięć

²⁸ *Latvijas PSR vēsture. No vissenākajiem laikiem līdz mūsu dienām. 1. sējums*, Rīga: Zinātne, 1986, s. 64–80, 92–100, 110–116.

²⁹ J. Zutis, *Vidzeme kā poļu un zviedru cīņas objekts*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1949; tenże, *Livonijas karš*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1949 i inne.

³⁰ B. Breżgo, *Latgales XVIII gadsimta otrās puses un XIX gadsimta sākuma kartes*, „Latvijas PSR Zinātnu Akadēmijas Vēstis”, 1951, Nr 2, s. 321–331; tenże, *Ocherki po istoriji krestjanskich dvizhenij v Latgaliji 1577–1907*. Rīga: Izdateljstvo AN LSSR, 1956; tenże, *Shljaheckije najezdy i latgaljskije krestjanje. 1646–1785*, „Izvestija Akademiji nauk Latvijsoj SSR”, 1957, Nr 5, s. 23–36.

³¹ T. Zeids, *Feodālā Rīga*, Rīga: Zinātne, 1978.

³² V. Pāvulāns, *Satīksmes ceļi Latvijā XIII–XVII gadsimtā*, Rīga, 1971.

³³ D. Liepiņa, *Cīņa par Rīgu poļu-zviedru kara laikā (1600–1629)*, „Latvijas PSR Zinātnu Akadēmijas Vēstis”, 1972, Nr 10, s. 37–45.

³⁴ Z. Apala, *Daži uz Livonijas kara laiku attiecināmi atradumi Cēsu pilī „Arheoloģija un Etnogrāfija”*, 14.daļa. Rīga, 1983, s. 14–23.

³⁵ V. Doroszenko, *Torgovlja i kupechestvo Rigi v XVII vieke*, Rīga 1985.

³⁶ L. Tajvan, *Po Latgaliji*, Moskva: Isskusstvo, 1988.

³⁷ E. Jēkabsons, *Latvijas vēsture gadskaitļos 1562–1629* „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 1993, Nr 2, s. 178–186; V. Pāvulāns, *Latvijas vēsture gadskaitļos 1628–1699*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 1993, Nr 3, s. 164–168.

w badaniach omawianego okresu na temat historii Łotwy jest wydanie w dwóch tomach źródeł z Rosyjskiego Państwowego Archiwum Akt Dawnych o Dyneburgu (obecny Daygavpils) z lat 1656–1666, tj. z okresu walk rosyjsko-polsko-szwedzkich i panowania w nim Rosjan. Praca ta została wydana przez dwóch profesorów Uniwersytetu w Daugavpils — historyka Aleksandra Iwanowa i filologa Anatolija Kuzniecowa³⁸. Wysoko ocenić trzeba także opracowanie historyka sztuki Rūty Kaminskiej o pomnikach kultury — zabytkach sztuki (malowidłach w kościołach i majątkach) Łatgalii z „okresu polskiego” lub powstałych pod wpływami kultury polskiej także później³⁹. O rekatolizacji Księstwa Zadźwińskiego i Łatgalii pisał Heinrihs Strods w książce *Historia Kościoła katolickiego Łotwy*⁴⁰. O kulturze Łatgalii również w „czasach polskich” (sytuacji kulturowej, działalności centrów oświaty i kultury w niektórych majątkach właścicieli polskich, działalności kulturowej zakonów religijnych) pisał Pēteris Zeile w publikacjach poświęconych kulturze Łatgalii (głównie w oparciu o naukową literaturę łotewską)⁴¹. Kwestie wpływów kultury polskiej na Łotwie rozważane są także w dwóch zbiorach artykułów, wydanych w wersji dwujęzycznej przez Ambasadę Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze (*Polonica w Lotewskiej Bibliotece Akademickiej* autorstwa Ojārsa Spārītisa)⁴², a także w publikacji wydanej przez Związek Polaków Łotwy⁴³. O różnych aspektach tzw. „czasów polskich” pisali, wykorzystując także nieznaną w historiografii łotewskiej źródła i literaturę: Jānis Stradiņš (o sytuacji nauki w Łatgalii w XVIII wieku na przykładzie ziemianina M. Borchy w Varakļāni)⁴⁴, Andris Zeļenkovs (o działalności księcia duńskiego Magnusa w czasie wojny inflanckiej do 1583 r.)⁴⁵, Arturs Boruks (o lustracji ziemi i reformie rolnej w Łatgalii w XVI–XVIII w.)⁴⁶, Ēriks Jēkabsons (o konfliktach Rygi z twierdzą Dźwinoujście w latach

³⁸ A. Ivanovs, A. Kuzņecovs, *Dinaburga Krievijas Valsts seno aktu arhīva dokumentos (1656–1666)*, I–II. Daugavpils, 2002.

³⁹ R. Kaminska, *18.gadsimta glezniecība Latgalē*, Rīga: Zinātne, 1994; *Polska sztuka sakralna na Lotwie*, Ryga: Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rydze, 1996; *Sakrālās arhitektūras un mākslas mantojums Daugavpils rajonā*. Rīga: Neptūns, 2006; *Piemīņas vārdi Stoļerovas baznīcai*. „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 1996, Nr 4, s. 44–59; *18.–19.gs. Latgales arhitektūras un mākslas mantojuma pētniecība*. „Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis”, 1998, Nr 52. sēj., s. 37–41.

⁴⁰ H. Strods, *Latvijas Katoļu baznīcas vēsture 1075–1995*, Rīga 1996.

⁴¹ P. Zeile, *Latgales kultūras vēsture. No akmens laikmeta līdz mūsdienām*, Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 2006, s. 158–253; tenże, *Ai, māte Latgale. Atskati Latgales vēsturē un kultūrvēsturē*. B.v.: Annele, 2001, s. 175–264.

⁴² *Poļu kultūra Latvijā. Kultura polska na Łotwie*, Rīga: Polijas Republikas Vēstniecība Rīgā, 1994.

⁴³ M.in. *Wpływy Polski na budownictwo miejskie i architekturę w połowie XVI i w XVII wieku na Łotwie* autorstwa Irēny Bākule; elementy dominikańskiej pedagogiki w cyklu malowideł emblematycznych w kościele w Posiniu Ojārsa Spārītisa; portrety fundatorów i budowniczych kościołów w Inflantach Polskich XVIII i 1. połowie XIX w. Rūty Kamińskiej *Poļu kultūras zīmes Latvijā. Śladami polskiej kultury na Łotwie*, Rīga: Latvijas Poļu savienība, 2007.

⁴⁴ J. Stradiņš, *Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā*, Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2009, s. 242–243.

⁴⁵ A. Zeļenkovs, *Dānijas prinča Magnusa (1540–1583) darbība Livonijā*. „Latvijas Kara muzeja gadagrāmata”, Rīga 2000, s. 15–30.

⁴⁶ A. Boruks, *Zemes lustrācija un valaku reforma Latgalē (16.gs. otrā puse — 18.gs.)*. „Acta Latgalica”, 13. Daugavpils-Rēzekne: Latgolas Pētniecības institūta izdevniecība; Latgolas Kultūras centra izdevniecība, 2004, s. 119–131.

1561–1621)⁴⁷, Māra Caune (zamek ryski w okresie swojej niepodległości oraz panowania polskiego)⁴⁸.

Stosunkowo dużą uwagę na Łotwie zwrócono na historię Księstwa Kurlandzkiego, historiografię którego niedługo przed swą śmiercią scharakteryzował wybitny historyk łotewski Teodors Zeids⁴⁹. Dzięki pracy Mārīte Jakovļevej z Instytutu Historii Łotwy w ostatnich dziesięcioleciach odkryto sporo nieznanych kart z historii Księstwa Kurlandzkiego — dotyczących przemysłu, stosunków zagranicznych księstwa, działań wojennych w Kurlandii, walki o władzę w epoce powiązania tego terytorium z Rzeczypospolitą⁵⁰. M. Jakovļeva jest także autorką publikacji źródłowej o wizycie króla Stefana Batorego w Rydze (opracowanie i komentarze fragmentu kroniki Gotcharda Wiekena)⁵¹, a także jakościowego, opartego na źródłach archiwalnych, opisanie granic i podziału administracyjnego terytorium dzisiejszej Łotwy od 2. połowy XVI do XVIII w.⁵² Historii Księstwa Kurlandzkiego były poświęcone dwie konferencje zorganizowane przez Muzeum Historii i Sztuki Ventspils, a ich materiały zostały zamieszczone w dwóch tomach czasopisma wydawanego przez tę instytucję⁵³. Z kolei Państwowe Archiwum Historyczne w Rydze poświęciło tematyce Księstwa jeden z numerów swego czasopisma, w którym umieszczono między innymi artykuł młodej badaczki Eniji Rubīne o wydzwignięciu powstania kościuszkowskiego w księstwie, napisany na podstawie archiwaliów wymienionego archiwum w Rydze, a także artykuł Mārīte Jakovļevej dotyczący walki o zachowanie państwowości księstwa podczas rządów dynastii Ketlerów i inne⁵⁴.

Historycy prawa Valdis Blūzma i Jānis Lazdiņš wydali źródła prawne dotyczące „czasów polskich” i Księstwa Kurlandii z komentarzami, co należy uznać za poważny postęp nie tylko w historii prawa, lecz historii w ogóle, ze względu na brak

⁴⁷ Autor korzystał także z literatury polskiej i archiwaliów tzw. „archiwum zewnętrznego Ryskiej Rady Miejskiej” w Państwowym Archiwum Historycznym Łotwy. Ē. Jēkabsons. *Rīgas pilsētas un Žečpospolitās attiecības 1561. gadā — 17. gs. sākumā: konflikti ar Daugavgrīvas pils garnizonu*. „Latvijas Arhīvi”, 2012, Nr 1–2, s. 27–60; tenże, *Rīgas pilsēta un Daugavgrīvas cietoksnis Poļu-zviedru kara laikā 1600.–1621. gadā*. „Latvijas Arhīvi”, 1997, Nr 1, s. 19–25. To samo po polsku: *Miasto Ryga i twierdza Dźwinoujście podczas wojny polsko-szwedzkiej 1600–1629*. „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska”, 12, Białystok 1998, s. 19–36.

⁴⁸ M. Caune, *Rīgas pils*, Zinātne: 2001, s. 45–52.

⁴⁹ T. Zeids, *Kurzemes hercogiste historiogrāfijā*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 1994, Nr 2, s. 16–26.

⁵⁰ M. Jakovļeva, *Kurzemes hercogu dzelzšmanufaktūras*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 1992, Nr 4 s. 29–48; *Kurzemes hercogistes teritorija un robežas 16. gs. otrajā pusē un 17. gs.*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 1998, Nr 2, s. 33–58; *Cīņa par varu Kurzemes hercogistē pēc hercoga Frīdriha Kazimira nāves (1701.–1703.gads)*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 2005, Nr 1, s. 48–69; *Kurzemes hercoga Jēkaba attiecības ar Krieviju*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 2005, Nr 3, s. 30–55; *Karadarbība Kurzemes hercogistē un Lietuvas pierobežā: (1703. g. vasara — 1705. g.)*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 2009, Nr 3, s. 49–70; *Eine einfache Annexion? Die Handels- und Grenzkonvention zwischen dem Herzogtum Kurland und Russland vom 10./21. Mai 1783*, „Forschungen zur baltischen Geschichte”, Tartu, Bd 5, 2010, s. 95–108.

⁵¹ M. Jakovļeva, *Vīkena hronika par Polijas karaļa Stefana Batorija uzturēšanos Rīgā*, „Latvijas Arhīvi”, 1994, Nr 3, s. 42–44.

⁵² A. Caune (sast.) *Latvijas zemju robežas 1000 gados*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 1999, s. 91–131.

⁵³ „Ventspils muzeja raksti”, Nr 5, 2006; Nr 6, 2009.

⁵⁴ „Latvijas Arhīvi”. *Kurzemes un Zemgales hercogiste*, 2011, Nr 3–4.

dostępu do aktów prawnych w języku łotewskim (m. in.: *Pacta subiectionis* państw Zakonu i Arcybiskupa Ryskiego z 1561 r., *Privilegium* Zygmunta Augusta, Konstytucje Sejmowe, Ordynacje Inflanckie itd.)⁵⁵.

Rozwojowi sytuacji narodowościowej w Łatgalii w okresie panowania Rzeczypospolitej poświęcili swe prace Heinrihs Strods (skład etniczny ludności Łatgalii w okresie od 1772 r.)⁵⁶ i Antonina Zawarina (o Rosjanach według spisu ludności z 1772 r.)⁵⁷. Z kolei Aivars Stranga analizował wejście Żydów do Kurlandii, Inflant oraz Inflant Polskich i ich działalność, poruszył też problem przesiedleń Żydów do Estonii i Litwy, co jest ważne dla zrozumienia sytuacji ziemi łotewskich w tym kontekście⁵⁸. O rodowodzie polskiej mniejszości w Łatgalii oraz okresie panowania Rzeczypospolitej ogólnie pisał Ēriks Jēkabsons⁵⁹.

Inese Poča opublikowała niedużą pracę konspektywną („środek dydaktyczny”) pod tytułem *Latgalia pod władzą Rzeczypospolitej w II połowie XVI — końcu XVIII wieku*, w której usiłuje uogólnić dotychczasowe wnioski z literatury przedmiotu, niestety jednak wiele publikacji — nawet w języku łotewskim — nie zostało przez tę autorkę zauważone, w związku z czym praca ta jest powierzchowna i niedbała⁶⁰.

Historycy łotewscy wydają także mniejsze fragmenty źródeł powiązanych z „czasami polskimi”. Ieva Ose opublikowała protokoły rewizji zamku w Siguldzie z 1582 i 1590 r., przechowywane w Rosyjskim Archiwum Akt Dawnych w aktach Metryki Litewskiej (w dwóch wersjach językowych — w oryginale, czyli języku polskim i w tłumaczeniu łotewskim)⁶¹. Z kolei Agris Dzenis wydał spis inwentarza majątku Vārkava z 1748 r., znajdującego się w Państwowym Archiwum Historycznym Łotwy (w języku polskim i w tłumaczeniu na łotewski)⁶².

Bardzo dobry przykład pracy krajoznawczej wykonał (i w dalszym ciągu się tym zajmuje) Valentīns Edmunds Klešņiks, który pisał o historii swojej gminy wiejskiej Cibla w byłym powiecie Ludza (*Lucyn*) (także w okresie do czasu wejścia Łatgalii w skład Rosji). W swoich pracach opierał się również o zachowane materiały archiwalne⁶³. Podobne zainteresowanie naukowe ma jeszcze kilkoro krajoznawców miejscowości w Łatgalii.

⁵⁵ V. Blūzma (red.) *Latvijas tiesību avoti. Teksti un komentāri. 2.sējums. Poļu un zviedru laiku tiesību avoti (1561–1795)*, Rīga: Juridiskā koledža, 2006.

⁵⁶ H. Strods, *Latgales iedzīvotāju etniskais sastāvs 1772. g.–1959. g.* Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1989.

⁵⁷ A. Zavarina, *Latgolys krīvu īdzeivotāji pēc 1772. goda tautys skateišonys datim*, „Acta Latgalica”, 8. Zynōtnisku rokstu krōjums. Rēzekne: Latgolas Kulturas centra izdevnīceiba, 1993, s. 99–104.

⁵⁸ A. Stranga, *Ebreji Baltijā. No ienākšanas pirmsākumiem līdz holokaustam. 14. gadsimts–1945. gads*, Rīga, 2008, s. 292–309.

⁵⁹ Ē. Jēkabsons, *Poļi Latvijā*. Rīga: LZA Filozofijas un socioloģijas institūts, 1995, s. 9–11; *Stosunki polsko-łotewskie na przestrzeni dziejów [w:] Polacy na Łotwie*, red. E. Walewander, Lublin 1993, s. 23–30.

⁶⁰ I. Poča, *Latgale Žečpospoļitas varā 16.gs. puse — 18. gs. beigās*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, Humanitāro un juridisko zinātņu fakultāte, 2009.

⁶¹ I. Ose (sast.), *Latvijas viduslaiku pilis*. III. Pētījumi par ordeņpilīm Latvijā. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2002, s. 469–499.

⁶² A. Dzenis, *Vōrkovas muižas 1748. goda inventarsaroksts*, „Acta Latgalica”, 10. sēj. Daugavpils: Latgolas Pētņiceibas institūta izdevnīceiba, 1999, s. 54–68.

⁶³ V. E. Klešņiks, *Ciblas novada vēsture [w:] Trukšāns Arturs (sast.), Ciblas novads*. 1.grāmata. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevnīceiba, 1999, s. 7–76.

Należy przyznać, że praca nad omawianą tematyką przebiega pod wyraźnym znakiem braku historyków specjalizujących się w tematyce panowania I Rzeczypospolitej (z wyjątkiem Księstwa Kurlandzkiego) i znających język polski. Jako stronę pozytywną a jednocześnie potwierdzającą opisaną sytuację o braku odpowiednich historyków łotewskich, bezpośrednio zajmujących się tą tematyką, należy wymienić ukazujące się w łotewskich periodykach naukowych tłumaczone na język łotewski artykuły historyków polskich (Mariana Biskupa, Henryka Wisnera, Bogusława Dybasia, Mirosława Nagielskiego, Konrada Bobiatyńskiego, Mariusza Balcerka)⁶⁴, zajmujących się omawianą tematyką (większość w tłumaczeniu Rūty Kaminskiej oraz autora niniejszego artykułu). Mają one duże znaczenie, bowiem np. B. Dybaś w swoich pracach opiera się na odkrytych przez siebie materiałach z Państwowego Archiwum Historycznego Łotwy oraz Państwowego Archiwum Historycznego Litwy.

Wnioski

Z przeglądu historiografii łotewskiej, polskiej, litewskiej, białoruskiej itd. wyraźnie widać, że omawiany okres w historii Łotwy zajmuje bardzo ważne miejsce. W historiografii łotewskiej „czasy polskie” lub okres panowania i wpływów I Rzeczypospolitej nie doczekał się jeszcze wszechstronnego zbadania oraz należytej oceny. Zbyt mało naukowców zajmuje się tym okresem i nie traktuje go jako głównego tematu badawczego. Konieczne do tego jest wykorzystanie w dużej mierze nietkniętych jeszcze przez naukowców materiałów archiwalnych z Państwowego Historycznego Archiwum Łotwy w Rydze, a także ze źródeł archiwalnych w Polsce, na Litwie, Białorusi i w Rosji (ze smutkiem należy przyznać, że mankamentem historyków łotewskich jest brak znajomości języka polskiego, jakże niezbędnego do takich studiów). Wobec stosunkowo nielicznych badań dotyczących tzw. okresu polskiego historycy łotewscy pozostają w pewnej mierze pod wpływem niektórych

⁶⁴ M. Biskups, *Daži historiogrāfiski papildinājumi Polijas Inflantijas (Latgales) un Kurzemes vēsturei XVI–XVIII gadsimtā*, [w:] *Latvija — Polija. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*, red. J. Sozaņskis, Rīga 1995, s. 14–20; H. Vizners, *Polija un Inflantija Sigismunda III un Vladislava IV laikā* [w:] tamże, s. 7–13; H. Vizners, *Salaspils 1605*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 1991, Nr 1, s. 96–116; B. Dibass, *Daugavpils pils tiesas grāmatas Latvijas Valsts vēstures arhīvā Rīgā*, „Latvijas Arhīvi” 1997, Nr 2, s. 117–118; tenże, *Latgale Ziemeļu kara laikā Daugavpils pils tiesas grāmatās*, „Latvijas Arhīvi”, 2000, Nr 1, s. 51–64; tenże, *Inflantijas zemes 1676. gada galvasnaudas nodokļa reģistrs*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 2002, Nr 3, s. 152–178; K. Bobjatiņskis, *Daugavpils un Poļu Inflantija (Latgale) Polijas-Lietuvas (Žečaspospōlitas) valsts kara laikā ar Maskaviju 1654.–1655. gadā*, [w:] *Latvijas Kara muzeja gadagrāmata. VI. Rīga, 2005*, s. 82–97; M. Nageļskis, *Lielā Kroņa zemju hetmaņa Jana Zamojska Vidzemes karagājtiens 1601.–1602. gadā*, [w:] *Latvijas Kara muzeja gadagrāmata. VII. Rīga, 2006*, s. 212–229; B. Dibašs, *Piltenes muižniecības attieksme pret karu un Žečpospōlitas valsti 1625. gadā: Dažas pārdomas par pilsoniskās sabiedrības vēsturi*, „Ventspils muzeja raksti”, Nr 5, 2006, s. 32–41; tenże, *Kurzeme un Kurzemes tematika Polijas-Lietuvas Seimos 16.–18. gs.*, „Ventspils muzeja raksti”, Nr 6, 2009, s. 249–262; M. Balcereks, *Hercogs Vilhelms [1574–1640] un Kurzeme Zviedrijas plānos 1616.–1617. gadā*, „Ventspils muzeja raksti”, Nr 6, 2009, s. 23–30; tenże, *Poļu Vidzemes jeb Inflantijas izveides priekšvēsture. Cīņas par Daugavpili 1625.–1627. gadā*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 2011, Nr 2, s. 88–101; K. Bobjatiņskis, *Polijas-Lietuvas cīņa ar Maskavas valsti par Daugavpili 17. gadsimta 60. gados*, „Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls”, 2011, Nr 4, s. 66–77.

konstatacji przedwojennej historiografii łotewskiej na Uchodźstwie, a nawet ra-dzieckiej historiografii (np. prymitywne przeciwstawienie „złych czasów” polskich „dobrym czasom” szwedzkim lub tak samo prymitywne podkreślanie „feudalnego” charakteru i motywów działalności polskiego ziemiaństwa, pisanie o Łatgalii jako „kolonii” itp.).

Jednocześnie należy przyznać, że po odzyskaniu niepodległości historycy łotewscy poczynili pewne kroki w naświetleniu niektórych aspektów omawianego okre-su (np. Księstwo Kurlandzkie, pomniki kultury Łatgalii, wojna polsko-szwedzka z lat 1600–1629 itd.). W ten sposób praca nad tym niezwykle ważnym w historii Łotwy okresem pozostaje w dalszy ciągu jednym z głównych zadań historyków łotewskich w przyszłości, którą z pewnością ułatwi współpraca z naukowcami pol-skimi, litewskimi i białoruskimi.

Ēriks Jēkabsons, A Term “the Polish Times” in the Latvian Historiography: its Content and Meaning

Summary

“The Polish times” is a traditional Latvian historiographic term which is not entirely accurate, since the reign and influence of Poland and the Republic of Two Nations (The Polish-Lithuanian Commonwealth) might be called “the Polish” only to some extent and today this term may cause some confusion not only scientific, but even political. This tradition was established in the 19th century along with the Latvian historiography and still exists with some modifications (the term “Polish times” may refer to the World War II and the times in the exile, or as “the reign of Polish feudal lords in Latvia” in Soviet historiography, including Soviet-Latvian), although there are scientists who try to avoid it in their publications.

The period covers the years from 1561, when the small and weak countries of Livonia, surrendered to the King Sigismund Augustus while seeking refuge from the threat of the Moscow, until 1772, when the so-called Polish Livonia (Latgale) became part of Russia during the first partition of Poland, or even to 1795, when Russia incorporated Courland, which was vassal state of the King of Poland by that time.

Previous studies show that this period in the history of Latvia occupies a very important place. One can see also that in the Latvian historiography period of the Polish reign and its impact have not even been comprehensively researched and properly evaluated. Too few researchers have treated this period as the main subject of their work, although this is possible thanks to archival records from the holdings of the State Historical Archives in Riga, archival sources in Poland, Lithuania, Belarus, Russia, etc. that stay mostly untouched by researchers. At the same time it must be recognized that after gaining the independence by Latvia, Latvian historians have made some steps in the exposure of certain aspects of the period (eg. Duchy of Courland, cultural monuments in Latgale, the Polish-Swedish War of 1600–1629, etc). The research over this period still remains one of the main tasks of Latvian historians in the future, and this could be facilitated by co-operation with Polish, Lithuanian and Belarusian scientists.